Cech, Svatopluk
Lesetinsky kovar

Lešetínský Kovář

BÁSEŇ

OD

SVATOPLUKA ČECHA

DRUHÉ VYDÁNÍ

Dle původního v Rakousku zkonfiskovaného vydání

OMAHA, NEB.

Tisk a náklad Vyd. Družstva "Pokroku Západu"

1893

Vel. p.
Panu F. Hanušovi
inž. c. m. strojírny v Praze

V upomínku na Omahu

věnuje

Jan Rosický
red. Pokroku Západu

Omaha, Neb. v srpnu 1893
Neb. U. S. America.

I.

Lešetínský kovář
chlapík jak se sluší:
Ocel rukou láme,
pěstí kámen kruší,
hračkou zvedne statný strom,
jeho perlík jako hrom
v kovadlinu buší.

Když mu v rukou dílo
jiskří, kouří, syčí
a mrak sazí tváře
na černo mu líčí,
vlaje temný vous a vlas:
v rudé záři jako ďas
do stropu se týčí.

Ku kovárně zděné
zubovatým štítem
chaloupka se tulí
s došků sivých krytem;

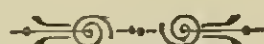
v ní je pěkná světnička,
čistá jako kaplička,
a v té anděl bytem.

Panenka tam švarná
jako jarní kvítí
v pošívané zlatem
kordulce se třpytí,
bílá jako kalina,
červená jak malina,
modrým očkem svítí.

Pěkně na hlavičce
rdí se na vše strany
šátku hedbáv řasný,
v babku zavázaný,
rusým vlasem prokvětá,
jako hoří za leta
v obilí mák planý.

S její tváře v jizbu
štěstí záře splývá,
z jejích očí radosť
nevinná se dívá,
z jitra v pozdní červánek
jako v modru skřivánek
vesele si zpívá.

V kovárně je živo
z rána do večera,
hřímavě tam duní
kladiv rána sterá
a když chvilkou oněmí,
vystřídá je písněmi
kovářova dcera.

II.

Krásně bylo v Lešetíně:
Vesnička ta prostomilá
jak robátko v matky klíně,
utajena světu, snila
ve hvozdnatém údolí.
Vížkou rděl se nad dědinou
kostel mezi topoly,
a kol něho v zeleň stinnou
třešní, jabloní a hruší
tísnila se chatek tlupa
jako slípky, když je vzruší
na blankytu přelet supa.

Měly štíty z prken sbité,
výstupky v nich kruhovité
jako kazatelen krovy, —
s holubičkou mnohdy také.

Koberec tkal sametový
v pěkné barvě všelijaké,
do zelena, ruda, hnědа,
mech na došků rouna šedá.
Pode střechou bílé pruhy
propínaly hnědé trámce,
z bílého pak oken rámce
zřelo kvítí v barvách duhy.
Pod oknem též sádek něžný
odíval se pestrým šatem :
Mák tu ruměnný a sněžný
s plamenným se družil zlatem
kněžek slunce štíhlounkých,
růžemi se obeskvíval
pyšný slez, an oměj kýval
modrem přilbic drobounkých.
Tu se chata ukrývala
z pola v jasnolistém víně,
tamo dotěravá kdýně
na nízkou se střechu vzpjala,
stelouc jí své květy zlaté
a své plody boubelaté.

Tichá říčka vinula se
oklikou od vísky sterou,
tu vrb, olší tlupou šerou,
lučinou tam kyprou zase,

onde pokraj lesní skály,
kde tak mnohý do ní vnořen
spletitý se černal kořen,
kde se do vln hroužit zdály
obráceny dolů hlavou
dříny, jedle chvojí tmavou ;
zřel jsi ve průhledném jase
každou rybku, škeble misku,
až i na dně v bílém písku
míhavé ty kroužky stínu,
jež tam kreslí drobní honci
v bystrém běhu přes hladinu
nožek niťovitých konci.

Úval tento v borů taji
uchránil si způsob ryzí
zašlých let, kdy příval cizí
zakypěl po našem kraji.
Jak mys úzký trčel pevně
v okeán, jenž drahné doby
tu v mez naši bouří hněvně,
tam ji v míru klamném drobí,
že zrak žalem kalný zírá
teskně v příboj hltavý —
však jen práce, v sebe víra
vzdornou mez mu postaví.

Jako v tajné skrýši tady
uchránil se odkaz dědů,
mnoho prostovábných sledů
v žití, kraji z prchlé vnady,
kterou kdysi země kvetla
jako čerstvým vděkem jara,
než jej chladným vichrem smetla
přítomnosti jeseň chará,
v nížto teskně křídla věší
vlašťovička poesie,
vidouc, jak pláň holou, lesy
sežloutlé stín mutný kryje ;
zachvěje se mrazným dechem,
náhle peruť vzepne k letu
zpět se nese toužným spěchem
v teplé kraje bájných květů....

Jarní sny když slétly k dolu,
nad vesnicí, štíhlou jedli
s pestrou zdobou na vrcholu
jako Vesny berlu shlédly.
Chasa v jasných barvách stuh
hrála jako kvítím luh,
a vsí jaré zpěvy zněly ;
s vískou jásal úval celý
písněmi, jež z dola, s hůry,
z luk a hvozdů splývaly

s teskným plesem píšťaly,
urobené z vrbí kůry.

Píseň z léta do jeseni
provázela mladou chasu
polem v kos a srpů znění;
při večerních zvonů hlasu
vracela se s nimi lesem,
kde tak svůdně v polotemně
šarlat jahod svítil vřesem
a hub různotvárné plémě
zvalo ruku v úkryt stinný
pod vějíře kapradiny;
bděla s nimi chvíli mnohou
v komůrce i v sadě tichém
pod hvězdnatou pod oblohou,
zněla pláčem, zněla smíchem,
slavíčí jak písenka
vůní květů ku měsíci
rokotala z okénka,
ze rtů děvy milující.

Hospodáři o neděli
s rozkoší si poseděli
ve stařičké lípy stínu.
Zvonila tu víčka z cínu,

modraly se mráčky kouře,
hovor volně plynul kruhem ;
bradu hladě, oči mhouře
druh si zanotoval s druhem
o žních, daních, o počasí,
o tom, co se děje světem.
Ba sám farář bělovlasý
mnohdy s usmívavým retem
usedal si mezi nimi ;
jinak vážný duší rádce,
miloval zde žert a šprýmy.
dobrý pastýř toho stádce.

Když však zimy čepec bílý
řásně pokryl každou chatu,
znělo v podvečerní chvíli
u vrčících kolovratů
hojně starodávných bájí,
zkazek divných, zasmušilých,
na peci až v teskné tísni
tlum se schoulil dítek čilých,
bázlivými zraky měně
žen a přeslic stíny hravé
vlající po bílé stěně,
ve obrysy přeletavé
děsných příšer, kouzelníků,
ježibab a pekelníků . . . .

Takto klidně v lesů stíně
žil ten vábný horský luh,
až kdys náhle divný ruch
rozvlnil se v jeho klíně:
Od strany, kde v sosen bráně
dav se jeví zamodralý
hor těch nevěrných, jimž stráně
moře cizoty již halí,
valil se v ten tichý kout
postav nevídaných proud,
v nuzném kroji, nad rameny
s lopatou a toporem;
plnily dol omámený
dřevěných bud táborem,
vřavou řečí pomíchanou,
směsí zvuků neslýchanou.
Řinčí špičák, boře skály,
duní topor, kmeny tříště,
vše kol hemžení, hyb stálý,
obrovské jak mraveniště.

Hledí úval postrašený,
hledí teskně družné chýše,
jak z těch ruchů širé stěny
chvatně rostou výš a výše,
jak se otvory v nich šklebí
oken nesčetných, jak vedle

komín titan vzrůstá k nebi,
nad nejvyšší horské jedle,
teď již nad kostelní kříž
a dál u závratnou výš'.

Věž to vzpíná pod oblohu
nový chrám, kde v obětisku
dýmavém se slouží bohu
našich časů, bohu zisku ;
kde mu oltář divný spleten
z koles, řemenů a vřeten,
kde za hudbu varhan, zvony
hlučí strojů píle kvačná
a kde myrrhy oblak vonný
zastupují páry mračna,
od jitra kde do soumraku
v komžích bídy, z cárů tkaných,
slouží jemu volní rabi :
muži rysů potrhaných,
bledé ženy kalných zraků,
i sval chorých dítek slabý.
V potu, slzách, trudu, hladu
slouží tam až do úpadu
zlaté modle, kteráž ryje
těžkou nohou jejich šíje
krev a mízu jejich ssajíc,
v pýše chladné pozírajíc

na ty stíny lidí matné ;
a když některé z hor hřmících
ku slávě ji vznášejících,
zub svůj rabu v srdce zatne,
rozerve mu mroucí líci :
bůh ten s tváří odvrácenou
hodí grešli zkrvácenou
do siroty bědující !

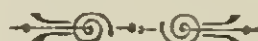
Podmanitel z cizí strany
přijel sem ve voze zlatém —
vše se vzdalo bez obrany.
Jeho tvrz se věží chvatem,
roste, sotva dol jí stačí,
do vísky se zpupně tlačí :
Některé tu z chatek záhy
pod mohutné její valy
skromný vděk svůj pochovaly.
Ostatním za tiché práhy
jeho žoldáctvo se vtírá,
mění jejich prosté tahy,
v úsměšku jim s lící stírá
skromný půvab starosvětský,
vyhání z nich skřítky bdělé,
pohádky a písně všecky.
Staří jejich bydlitelé
s rodnými se loučí krovy ;

zlata hrsť si nesou za to.
Jedni jinde domov nový
hledají si ; jiným zlato
kulaté se rozkutálí,
novému pak vísky pánu
bídně slouží aneb v dáli
za peřeje oceanu
v nový svět je svádějí
hvězdy klamných nadějí.

A jak vábný dol se mění !
Jedle statné, sekyr třeskem
z dávného procitše snění,
shůry sklánějí se bleskem
za smrtelných těžkých vzdechů
na zedraný samet mechu.
Ve skal hrudi obnažené
prach se zímá s řevem hromu,
v jejich pleci rozražené
zejí děsné rány lomu.
Kde se luka smála svěží
květů šperkem líbezným,
po vysokém náspu běží
kolej pásmem železným,
páry oř tu letí mrakem
a plá v temnu rudým zrakem.
Proměnil se v kalné tůně

říčky křišťálový proud,
místo dechů čerstvé vůně
šíří morný puch a čmoud,
bažinou se vleče rmutně,
temnou pěnou šeptá smutně
sežloutlému rákosí
o vrbách, jichž klesly řady,
o děvách, jimž boků vnady
za šera již nerosí,
o povadlých květech milých
o zhynulých rybkách čilých.
Zpěv se ztajil v údolí
rozrušeném, rozervaném :
nejásá již se skřivanem
nad lukami, nad rolí,
nezní v luhu k dětským plesům,
nesvěřuje tichým lesům
srdcí milujících stesky —
novým pánům rozmar kalí
staré písně, hlahol český;
jenom tuhé, české svaly
hodí se jim k tuhé práci....

Zpěvy, báje oněměly ;
zdá se, že tu sami ptáci
sladkou notu zapoměli.

III.

Do kovárny přišel jednou z rána
správce na rozmluvu, tahy lstivé
ladě v usmívání přívětivé.
Kovář do světnice vedl pána.
V úklidu již vzorném jizba celá
v ranním jase čistotou se skvěla.
Liduška tam klonila se právě
nad truhlicí pestrou, jižto plnil
plátna sníh, kde různý šat se vlnil
v hojných varhánků a třásní slávě.
Třesklo víko chvatně přiklopené,
na němž obrázky vnitř nalepené
zamihly se v barev, zlata třpytě.
Vyplašená dívka vstala spěšně,
pozdravila hosta rozpačitě,
v líci zardělá, jak čerstvá třešně.
V zalíbení hleděl správce na ni,
na zjev milý, zářně stojící
před ním v čistém blesku záře ranní,
jenž sem jasných oken dvojicí

vnikal směsí listů průsvitných,
květů ruměnných a blankytných
a květ jiný, ze zahrádky venku,
—rosy sled mu svítil na lupénku—
zdobil ňadra vábně porozvilá
té, jež sama jitřním květem byla.
Hleděl ještě na postavu švarnou,
lehounce když světlým fěrtochem
otřela mu židli hrubotvárnou
s vykrojeným v srdce lenochem,
a spěl za ní ještě třpytým okem,
do síně když vyšla svižným krokem.

Jizbou pak se rozhleď, usmívavě.
Od stěn sněhobílých řadou trámů
nízký strop se odstiňuje tmavě.
Na všech stranách z úzkých, černých rámů
vyzírají pestří svatí, svaté,
v rukách nástroje muk, palmy zlaté;
za největším zatknuta se bělá
haluz kočiček. Však mistra Jana
též tu visí malba neumělá
a s ní hrdinská tvář Trocnovana
z pod přilbice hledí zamračeně
po biskupech na protější stěně.
V rohu postel vypíná se, plna
peřin kyprých s růžovými pruhy,

na truhlách čar pestrých mnohá vlna
září s divným kvítím v barvách duhy.
A nad kamny z kachlů hladkých, tmavých,
visí různou cetkou ozdobena
holubička z vejce urobená,
pestroskvoucích křídel mihotavých.

S úsměvem se rozhleď po všem správce,
na židlici sednuv. Proti němu
kovář usedl na prosté lávce,
tulící se k širých kamen lemu.
Volně sedí tu jak nechal díla :
V předu tělo, mužně ztepilé,
z kůže zástěra mu obestýlá ;
pod rukávem režné košile,
vykasaným vzhůru, mocné svaly
jeví rámě, stmělé žárem, čmoudem ;
obličej pak divě počernalý
pod havraních vlasů volným proudem
na hosta pne jiskrnatý zor.

Takový byl obou rozhovor :

Správce.

Vzrůstá úžasně, jak obr báje
mladý závod náš. Skráň vypínaje
nad údolí, každým krokem ničí

některou vám chatu trpasličí.
Ale za vše, co teď nohou hněte,
záhy hojné požehnání zkvete
Za ty pošlapané hříčky dětské,
za prostičké žití starosvětské
doba slavnější těm horám vstane:
Rozepne tu průmyslný duch
perutě své zlaté, požehnané,
probudí tu čilý, dělný ruch,
proudem veselým se rozehrají
blahobyt a pokrok po všem kraji.—
Než, jak pravil jsem, náš obr mladý
vyrůstá, že ves vám celou zdolá,
pravý Otesánek, už ji zpola
pohltil a ještě zmírá hlady.
Avšak žerty stranou. Vaše jmění
kovárna, k ní chaloupka ta sivá —
rozmilé v ní kouzlí ovšem dlení
dcery vaší ručka přičinlivá,
ale přece — pravda nezabolí —
přec to úhrnem jen trochu slámy
obemšené nad vetchými trámy —
na dlaň zahrádka—pak něco rolí.
Nám je třeba místa. Nuže, mistře!
Shodnem' li se na rozumnou cenu,
zakoupím to všecko v pána jmenu —
Železo to žhavé kujte bystře!

Kovář.

Vím, že mnoho nemám. Tato chata
sivá, slaměná jak hnízdo ptačí
proti domům vašim. Mně však stačí,
ba, mně milejší než kol a zlatá.
Pohled váš tu vidí ovšem leda
kůpu dřev. Než jinak moje zraky:
Za stolem tam dvojí hlava šedá
prosvitá jim zašlých časů mraky,
jim tu zevšad usmívá se vstříc
ženy milované tichá líc,
odevšad se noří milé tahy,
chví se kolem nejeden stín drahý —
jsem tu doma — jsem tu mezi svými,
třeba v památce jen živoucími.
Tato světnička se obrážela
s první jitřenkou v mém dětském oku,
tolik výjevů mně drahých zřela,
radosti a žaly mnohých roků —
Rcete mi, jak všechno toto cenit?
Mám-li teplé toto hnízdo směnit
za krov cizí, vanoucí jen mrazem?
Zdá se mi, žeť srostlé sterým svazem
srdce moje, spjaté poutem sterým
s těmi stěnami, s tím stropem šerým.

Správce.

Jste muž citu. Zápal váš je chvalný,
ale ze slov nekyne zisk valný.
Věřím, že jste poután k otců domu
mnohou vnadou, jiným utajenou,
a chci slušný zřetel míti k tomu
jakous částí nad skutečnou cenou.
Ale s mírou! Nedojdem'-li cíle
u vás, jinam zanesem' s é zlato —
Nuže, chutě! — Kdož vám ručí za to,
vrátí-li se příhodná tak chvíle?!
Za peníze pučí blaho všude;
zřídíte se pěkně v domku novém
snad vám krásněj', tepleji tam bude,
nežli pod tím starým, vetchým krovem.
Stejně milou, přívětivou síňku
dcerušky tam vkouzlí ruce čilé —
snad si do ní švarnou hospodyňku
uvedete — jste muž v plné síle —
štěstí nového zář tam se vhostí,
vábnější, než stíny minulosti.
Kovárnu si pořídíte větší —
.... jinde snad. — Hm.... pocítíte v mále,
že náš závod nehrubě vám svědčí —
počet sousedů se tenčí stále,
nám pak vašich kladiv třeba není. —
Všechno to je hodno uvážení.

Kovář.

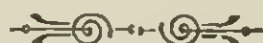
Znám tu zlata řeč! Tak svůdně cinká,
takto zpupně na chuďasa břinká!
"Já jsem všemohoucím světa pánem!"
pyšně volá: "Já jsem bohem doby!"
Skloňte se, vy lesků mojich robi!
Odkoupím vám rodný krb i s lánem,
domov, předků památku i hroby.
Co vy jste, vy lidé holých dlaní,
v jařmu práce bičem nouze štvaní,
co jest vaše vůle, krtčí snaha
proti mé, jež odpor každý zmahá?!
Vaše duše, myšlenky a city,
všechno moje zaplatí vám třpyty."
Znám tu řeč; tak z vašich slov mi zvoní —
však má šij' se před ní neukloní.
Nechať pán váš zaplaví vše kol
zlatem svým, ať skoupí celý dol,
všem, kdož bývali tu domovem,
odloudí krov otců, rodnou zem',
promění ji ve stáj otročiny,
zaštěpí sem jazyk, způsob jiný: —
já tu pevně setrvám, jak z žuly!
On má zlato své — já mám svou vůli —
zde chci být, chci podržet, co mám,
a tím jeho zlatem pohrdám!

Správce.

Proč ty hněvy ? ! Máte vůli svou.
Nechcete — nuž dobrá ! Půjdu dále.
Však tě vaši zlobu svéhlavou
ukrotí as rozum lepší v mále,
až vám pavouk hustým předivem
otká kovadlinu s kladivem —
a snad pozdě bude. S Bohem tedy !

Kovář.

S bohem, pane ! A nechť naposledy
překročil jste práh můj s takým vkazem !
Nechť mí pustá výheň fičí mrazem,
ať ni hřebu nezbude mi kouti,
spíš ta chatrč nade mnou se shroutí,
než bych postoupil z ní třísky jedné.
Zde mi předci žili, zde mi svit'
oka nebeského první třpyt,
zde jsem prožil roky šťastné, bědné,
zde chci dále žít, ať v nouzi, trudě,
a kde stojím, na té zemru půdě !

IV.

Srší jiskry, srší,
s kovadliny prší,
perlík buší vesele,
do stropu si poskakuje,
pro dvě srdce pouto kuje
ze železa, z ocele.

Co nám oko vlaží,
co nám duši blaží,
nikdo neví z dědiny,
že se dávno rádi máme,
věrnost sobě přísaháme, —
ví jen měsíc jediný.

Sluněčko se chýlí,
vzchází měsíc bílý,
hvězdy svítí do šera —
mezi nimi nejskvělejší
oči mojí z nejmilejší,
když mne čeká z večera.

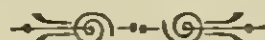
Čeká mezi vrátky
dole u zahrádky,
pod košatou jabloní;
tisíc květů s hůry letí,
když mi padne do objetí,
když se ke mně přikloní.

Tvoje ústa malá,
jako třešně zralá,
voní nad jabloní květ;
tvoje sladká, čerstvá líčka
krásnější jsou nad jablíčka,
co jich rodí širý svět.

Liduško má milá,
dívko roztomilá,
jsi-li z ranních červánků?
Na srdce když vinu tebe,
nade mnou hned plno nebe
jásajících skřivánků.

Pověz, moje zlato,
odpověz mi na to:
Máš-li křídla ukrytá?
když se ke mně tulíš jemně,
pod nohou mi klesá země,
boží ráj mi zasvitá....

Buší perlík, buší,
tvrdý ocel kruší,
jiskry srší do kola —
ale pouto, které pojí
duši mou a duši tvoji,
žádná síla nezdolá!

V.

Rány buší ráz na ráz—
každá od milého vkaz,
od Vašíka mého:
že mne věrně miluje,
že mi prsten ukuje
ze zlata čistého.

Když ho vidím pozdálí,
oko se mi zakalí,
všechno vůkol mizí;
když se na mne usměje,
srdce mé se zachvěje,
jako lístek břízy!

Láska naše celý den
jak fialka pod lupen
pečlivě se kryje;
vzchází jen, když nad hlavou
noc nám rolí modravou
zlaté zrní sije.

Dvě tam jasné hvězdičky
oči jsou mé matičky —
ta k nám hledí mile,
k mateřskému žehnání
s výsosti se uklání
v šatce z oblak bílé.

Proč, ach! matko milená,
proč se tráva zelená
na tvém časném hrobě?
S pláčem bych tě objala,
všechno bych ti vyznala,
ulevila sobě.

Tatíček nic netuší ;
jemu, co mám na duši
vyjevit se bojím —
a tak sama bdím a sním
se svým štěstím velikým,
s velkým steskem svojím.

Však dá bůh, čas přispíší,
že nás otec vyslyší,
ruku s rukou složí ;
pak nám bude celý svět
jedna píseň jeden květ
na zemi ráj boží....

Jen tam hřímej, hochu můj,
statně dále buš a kuj —
hleď si díla svého!
Stále věrnosť zachovej,
prstýnek mi ukovej
ze zlata čistého!

VI.

Wáclave, slož perlík, — pojď sem, hochu —
rád bych s tebou pohovořil trochu.
Nebožtík tvůj otec ze soudruhů
byl mi nejbližší. Rád mám i tebe.
Ale vidíš sám: Co z našich luhů
prokletý ten komín trčí v nebe,
moje kovárna, den ke dni hlušší,
záhubu svou blízkou teskně tuší.
Soused za sousedem ze vsi mizí,
všude rozkládá se panstvo cizí
a s té strany nekyne mi čáka;
tam se spíše sterá léčka chystá,
jak by vytiskli mne z toho místa.
Mne však nevyhrozí, nevyláká
odtuď nikdo. Ať mi perlík třeba
zrezaví, ať na té špetce rolí
sklízím kamení jen místo chleba —
Lešetínský kovář nepovolí!

Duše moje nerozlomným poutem
spjata je s tím rodným země koutem.
Ale pro tebe zde bydla není —
ladem ležela by mladá síla —
těžké mi, věř, slov těch pronesení :
"Hledej sobě, hochu, jinde díla."

Zachvěl se, jak mrazu dotknutím
štíhlý jonák, jako větrem jedle,
vytřeštiv na mistra leknutím
temné oči z líce poubledlé.
Pochýlil pak ve snu truchlivém
hlavu s černým, kučeravým vlasem,
mlčky hrabal v půdě kladivem
až pak řekl chvějícím se hlasem:
"S bolestí bych, mistře, kráčel ztad —
I mně nejlíp na tom u vás místě —
Zdarma chci vám pracovati rád —
Časy lepší navrátí se jistě."

"Bohužel ! V to naděje jsou malé,"
kovář povzdech : "Jdi jen, hochu milý,
v jiný kraj ! Věc uvážil jsem zrale.
Jenom k posměchu by lidem byli
dělníci dva u ohniště toho,
kde je sotva díla pro jednoho.

K čemu snít nad prázdnou kovadlinou?
Jinde lepší žně tvé píli kynou.
Jdi jen, Václave! Líp takto bude.
Zdar a štěstí provázej tě všude!
Vzplane-li má výheň v zašlém jase,
veselej' se u ní sejdem zase."

Umlknuli oba. Klid zas rušil
perlík jen, jímž do žhavého kovu
mistr zasmušilý prudce bušil.
Také Václav k výhni zašel znovu;
ale stál tam bez hnutí a zíral
zakaleným okem do plápolu,
jenž mu rudým svitem obestíral
pěkné líce, pohřížené v bolu.
Mněl, že v mukách ohnivých tam plane
vlastní jeho srdce rozervané.

Náhle ke kováři přistoup zas
a když kladiva se ztišil třesk,
oslovil ho tiše. Žal a stesk
zněl tou řečí; zachvíval se hlas
přitlumený, vzdechem přerývaný;
ret se třás' jak lupen bouří rvaný.

"Půjdu; ale prve, mistře, vám
všechno, co mou duší zmítá, sdělím:

že zde drahý poklad zanechám
se svým srdcem, se svým štěstím celým.
A chci vědět, zda ten klenot drahý
do návratu zachováte pro mne.
Až vám řeknu : Dobyly mé snahy
tiché hnízdo pro dvě duše skromné,
Lidušku si teď pod střechu vlastní
uvedu, tam žíti budem šťastni — —
zdali zvoláte : "Buď vítán, synu? !"

Mistr schýlený nad kovadlinu
z rukou, spjatých nad kladiva dřevem,
prudce hlavu čupřinatou zvedl,
v ustrnutí na jinocha vzhledl
a pak zaduněl hlas jeho hněvem :
"Jakže? Liduška? Že tajné svazky
s tebou má?"

"To svazek čisté lásky."
junák zvolal, "jež nám v duše vlétla
jako paprsk nebeského světla.
Požehnejte jí! Ta naděj' se mnou
půjde v jiný kraj a hvězdou všude
zářiti mi bude v cestu temnou.
Ona rameno mé sílit bude
k píli klopotné, bych záhy dobyl
krovu vlastního a šťastně zrobil

hnízdo pro hrdličku svoji zlatou.
Přetnete-li však tu pásku svatou
našich srdcí, zvadne štěstí obou,
dceru svoji zasvětíte hoři
a já, tulák štvaný sudby zlobou,
v dálce zapadnu jak troska v moři — —"

Ale neslyší ho mistr již.
Kloně tvář, jež zlověstně se chmouří,
po kovárně širé kříž na kříž
v zamyšlení hřmotným chodem bouří.
V pozadí teď polotemné spěl,
na prahu tam stanul nízkých dveří,
"Ludmilo!" hlas jeho mocný zněl
a dál pádným krokem prostor měří.

Síní ozvaly se kroky jemné.
V kovárně se zjevil milý vděk
Liduščin, jak svit' by paprsek
jarní zoře do jeskyně temné.
Prostora ta šerá černých stěn,
jíž se střela chmůra čadivá,
špalek, dláta, kleště, kladiva,
rudá výheň, muž, jenž zamračen
u ní stanul, jinoch, který vedle
teskně zíral z tváře poubledlé :

celek ten tak divou tvářnosť měl,
že se od těch zjevů odrážel
jako v říši temna smavý jas
svěží půvab štíhlé dívčiny,
modrojasné oko, světlý vlas,
obličej ten krásný, nevinný,
ač teď bledší sněhu, plný tísně.

Kovář dívky otázal se přísně:
"Pravda li, že jemu zadala's
srdce svoje?"

Děvče polekané
schýlilo se jako bouří klas
a pak jako třpytem rosy ranné
slzí vláhou oči srdcejemné
vznesla k otci, jemuž výhně lesky
právě vletly pod brv mráčky temné —
vzhledla tam — to nejsou hněvu blesky!
Skok — a lehká jako mlhy dech
visí na tom statném, strmém kmenu,
hlavu krásnou majíc přitulenu
k jeho srdci, v černých záhybech
hrubé zástěry. I jeho hlava
k ní se kloní, blíž ji rámě vine
a z pod brvy, tam kde řasy stinné
výhně barví záře červenavá.

do zcuchané brady kmitlo cosi
jako jiskra rubínové rosy.

"Nehřešila's," vece s láskou k dceři.
"Dívčí srdce rádo jen se svěří
té, jíž nemáš více....Konec hněvu!"
Přejel rukou tvář. Pak lehce děvu
pustil z náručí a volně kráčel
k oknu kovárny. Zřel kalným sklem.
jak den, loučící se, v nachu mdlém
kostela věž nedalekou smáčel;
jeden kříž tam nad hřbitovní zeď
truchle čněl a naposledy teď
pozaskvěl se bledou září zlatou......
Co as táhne hlavou čupřinatou,
tisknoucí se na rezavé mříže?
Snad se k němu vrací živa, mláda
ta, jež onde spí ve stínu kříže,
snad mu vzpomínka ten večer spřádá
z vůně květů, ze slavičích písní,
kdy si políbení nekonečné
vtiskli ponejprv a v blahé tísni
přísahali milování věčné.

A v tom s vížky nad utichlým krajem
zazněl svatvečerní hlahol zvonů.
rozlily se vlny tklivých tonů

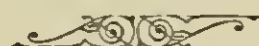
prochvívané nadehvězdným tajem
a ty vlny zvučné uchvátily
šumně duši jeho, proudem valným
sladkých vzpomínek ho navrátily
uplynulým, krásným časům dalným,
unesly jej v dětství zlaté kraje,
v žití máj a sladké kouzlo ranní......
Nevím, zda se modlil šepotaje,
až pak tvář si přejel drsnou dlaní.

Obrátil se. Odlesk třepetavý
na dvě k sobě přitulené hlavy
jako svatozář tkal výhně žár;
když jich pohled s mistrovým se střetl,
odtrhly se, jakby plaše vzletl
holubiček cukrujících pár.

Ale kovář dceru k sobě vine
a vstříc jinochovi ruku šine :

"Tobě zůstane. Měj ruku na to !
Dobré srdce máš a pilné dlaně —
to mi vítanější nade zlato.
Do světa již kráčej odhodlaně,
vysluž si ji perlíkem svým pádným,

jako dobývá své princezny
rytíř báje mečem čarovládným.
Tebe ovšem za boj vítězný
chudobná jen čeká odplata —
však, ať v žebráckém ji spatříš kroji,
vždycky, bohdá, v ňadrech Lidky mojí
poklad najdeš : srdce ze zlata !”

VII.

Ještě jen dále pojď,
  k lesu mne vyprovoď,
přitul se ke mně blíž,
  Liduško má!
Ztratíš mě za krátko,
mé zlaté poupátko,
najdeš až po letech,
  když pán bůh dá.

Ruku svou podej mi,
ještě mne obejmi —
už tebe v náručí
  nebudu brát.
Ještě dnes naposled
slaďoučká jako med
ústa dej zulíbat
  na tisíckrát!

S bohem, ty údolí,
vesničko s topoly,
ty stará kovárno
pod jabloní!
Zvonil tam vesele
do železa, ocele,
perlík můj — nikdy už
nezazvoní!

Krásný květ uvadne,
s jabloně opadne,
kde jsem tě, Liduško,
míval tak rád.
Až vyjdou hvězdičky
jak z oulu včeličky,
budu kdes v cizině
pro tebe lkát.

Po řece, po stráni
soumrak se uklání,
do smutku šatí se
louka i les.
Nikdy mi nezněly,
Lešetský kosteli,
zvony tvé truchlivě
tak jako dnes!

Smutně šumí vítr
do zelené chvoje,
že mi s bohem dává
potěšení moje.
Srdéčka dvě ryju
s pláčem na kmen buku —
a žežulka z dálí
volá: kuku, kuku !

Pověz, žežulinko,
zdali v brzkém čase
srdce tady k srdci
přitulí se zase?
Kdy tu opět blaze
ruka stiskne ruku?
A žežulka zdáli
volá: kuku, kuku !

Dost již, milý ptáčku !
Roků dvou je dosti
v hoři pro miláčka,
v těžké toužebnosti.
Ach, ty jistě neznáš
rozloučení muka—
A žežulka zdálí
kuká jen a kuká.

Leta, dlouhá leta,
čítám s těžkým vzdechem —
dřív ta srdce v buku
obalí se mechem.
Ustaň! Srdce v ňadrech
žalostí mi puká —
A žežulka z dálí
kuká jen, ach! kuká.

Neplačte, vy modré oči,
 však se brzy vrátím k vám!
Kam jen moje noha vkročí,
 tichý lesk váš uhlídám;
pozdraví mne chrpou v žitě,
jitřní hvězdou na blankytě,
 bude sílit ruce mé,
 by den celý
 kuly, hřměly
 pro ty hvězdy překrásné.

Zjasněte se, krásné líce,
 však vás brzy zlíbám zas!
Ať mil přejdu na tisíce,
 všude uvidím jen vás;

vzejdete mi růží v sadě
a červánkem na západě,
posilníte ruce mé,
by den celý
kuly, hřměly
pro ty růže rozkošné.

Setři slzu, ruko měkká,
však zas brzy stiskneš mou!
Ať nás dělí sterá řeka,
všude spatřím krásu tvou;
svitneš sněhem v zimním vání,
konvalinkou v jarním tání,
budeš sílit ruce mé,
by den celý
kuly, hřměly
pro to kvítko bělostné.

Rozbalím uzlíček
v bílém šátku,
dám ti ten prstýnek
na památku!
Když se ti zaleskne,
srdce si zasteskne
po děvčátku.

Zlatý ten prstýnek,
  perlička v něm,
slzu ti připomeň
  na líčku mém,
smutnou tu perličku,
hořkou tu slzičku
  před rozchodem.

Půjdu sem každý den
  v zelený les,
usednu pod bukem
  na hustý vřes,
vzpomenu, můj milý,
jak jsme se loučili
  s žalostí dnes.

Vyhlédnu z doubravy
  jak smutná laň,
povzdechnu: Bože můj,
  chraň mi ho, chraň,
kraj světa širého,
ať nosí měkce ho
  jak Tvoje dlaň.

Zlatý, ach! prstýnek,
  perlička v něm —
vrať se s ním, hochu můj,
  brzičko sem!

Jasně pak zasvítí,
krásně se zatřpytí
před oltářem!

Muže, s Bohem! Není pomoci —
Ještě chvilku jen! Mně těžko tak!
Hvězdičky už svítí do noci —
A má hvězda zajde v temný mrak.
Jednou z mraku jasně vyskočí.
Ještě políbení —
Drahý můj!
Ještě jedno — v čelo — na oči —
s Bohem buď!
Ach s Bohem, pamatuj!

VIII.

Tak už tedy, Liduško,
moje zlatá dceruško,
tak jsme tedy sami spolu
ve vsi milé, v rodném dolu.

Všichni přátelé a známí
již se rozloučili s námi,
opustili starý dům,
a co zbylo ve vsi, slouží
bídně pyšným cizincům.
I mně osidlo seouží
zkázonosné kolem šíje:
kladivo mé odpočívá,
v pusté výhni pavouk tyje,
nouze hrozebně se dívá
v jizbu naši ubohou.
Ještě rolí žatva zbývá —
ale zdaž ty pomohou?!

Odevšad se na nás tlačí,
šklebí potupně a mračí
cizota; jim ku posměchu
chatrč tato starosvětská,
sivá střecha v rouně mechu,
kroj a správa žití všecka,
zpomínka, jež srdcím zbyla,
i to kouzlo tvého zpěvu,
i řeč naše rodná, milá —
vše jim k potupě a hněvu.

V zášti žhavé, lítém vzteku
vyhánějí z údolí
milené ty hlaholy,
jež tu zněly ode věků.
S hněvem slyší tyto zvuky
z davů, jejichž dělné ruky
potřebují k robotě.
Za to dítkám jejich ruší
odkaz dědů v útlé duši,
ubohé té drobotě!
Se rtů loupí mluvu ryzí,
v níž je matka uspávala,
v ústka nutí hlahol cizí,
otravují srdce malá
záští ke všemu, co bylo
otcům posvátno a milo.

Zda-liž Otec v nebes výši,
pod nímž klidně očka mhouří
ptačí mláď ve stébel skrýši
na vysoké sosně v bouři,
který různou píseň vkládá
v hrdélka té vzdušné chasy
a vděk pestrý světu spřádá
sterými kol květy, hlasy—:
Zda Bůh klidně může zříti,
jak tu dravčí spáry derou
dětských myslí něžné kvítí,
jak mu rosu, vůni berou,
již On vdechl v duší kalich
do poupátka rtíků malých?!

Však se cizota i vtírá
mezi nás a srdce boží.
Zpupným vetřelcům i víra
sloužit musí za podnoži.
Odebral se z tiché fary
na věčnosť kněz dobrý, starý,
a teď odrodil se nám
i ten starý, šedý chrám.
Cizí řeč tam ucho slyší
z kazatelny, z žáčků řady,
z lavic, kůru — odevšady
cizota jen mrazem čiší;

zdá se, že i z varhan šumí
hra, jíž srdce nerozumí,
že své ryzí, tklivé tony
ztratily též staré zvony.
Zdá se, že ti dávní páni,
na náhrobcích vytesaní,
v sešlé tváři hněvem planou,
a že svatý Václav stranou
poukrývá smutnou líci
do korouhve, pod orlici. —
Krev se mi tam v čelo žene —
přes ty práhy znesvěcené
nevšinu již nikdy nohu;
raděj pod tím starým krovem
pomodlím se svému Bohu
od srdce svým rodným slovem!

Nadarmo hor pyšným valem,
domov náš se obmyká:
od pradávna — tak mi s žalem,
stará věstí kronika —
nepřítel se vtírá chtivý
přes ty hory v české nivy;
brzy děsným bitev hlukem,
brzy svůdným zlata zvukem,
puzen snad kýms démonem,
který napříč tvůrci světa,

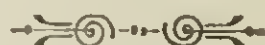
jehož dílo pestře zkvétá
rozličnosti zákonem,
slíti chce tu jarní švarnosť
v pustou zimní jednotvárnosť.
Tak i zde své sítě tkal,
marně prosil jsem i lál —
všechny, všechny pavouk cizí
lapil ve své zlaté přízi,
již kraj celý zove svým.
Jenom já té dědiny
troska chudičká zde tkvím
a chci zůstat do posledu
památník co jediný
zhynulého ducha dědů.

Aspoň hrstku rodné země,
chci z těch jícnů vytrhnout!
Neopustím drahý kout,
jenž tak mnoho mluví ke mně,
luka zpráhlá, zřídlé bory,
plné milých zpomínek,
řeku, role, stráně, hory,
kde jsem prožil celý věk.
Nech tu aspoň dvojí duši,
kraj ten sirý šeptá, šumí
svoje zkazky v cizí hluši,
jež té řeči nerozumí.

A byť nebyla tak spjata
duše s nimi — lesku zlata,
nepoddám se; proti chtíči
jiného má vůle týčí,
hrdou hlavu s pevnou lebí.
Splním, co jsem přisáh' nebi.

Kovárna s tou chýší chudou,
země píď, již zovu svojí,
jak ostrůvek trčet budou,
dále cizím ve příboji.
Třeba s trochou kůrky suché,
budeme tu po svém žíti,
bude zvuk náš rodný zníti,
v nepřátelské vlny hluché.

A nechť jim všem ku posměchu,
mně tu sladce pro útěchu,
písněmi zvoň Liduško,
moje zlatá dceruško.

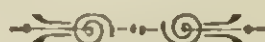

IX.

Louky, háje už se stměly,
a měsíček, můj tichý druh,
pouští z oulu zlaté včely
na nebeský modrý luh;
jedna vyletěla tady....
druhá tam....a třetí tam....
už jich svítí celé řady,
že je těžko spočítám,
a teď, hoj!
celé nebe jeden třpytný roj.

Tolik je vás, oček zlatých,
přehlížíte celou zem;
které z vás mi, světel svatých,
poví o miláčku mém?
Zda k vám, hvězdy, s tichým steskem
hledí mlhou zpomínek?
Či mu zraky slibným leskem
jasní zlatý prstýnek?
Či mu sen
návratu přináší šťastný den?

Potěšte ho svojí září,
povězte mu, hvězdičky,
že tu smutná s bledých tváří
stírám horké slzičky,
že z komůrky osamělá
hledím za horu a les,
tam, kde širá dálka stmělá
miláčka mi kryje kdes,
tam, ach! tam,
kde své blaho, štěstí všechno mám.

X.

(Daleko za horami.)

Lešetínské zvony slyšet valné hony,
přes pole a háje zní ten svatý hlas,
hlaholí tak jasně, hlaholí tak krásně —
Lešetínské zvony rád bych slyšel zas!

Chaloupka tam sivá, shrbená a křivá
pod mechem a slamou, chudým krovem svým,
hejno dětí kryla, kuřátka jak čilá
ukrývá si kvočna křídlem šedivým.

Všichni pod večerem na zápraží šerém
sedali jsme s matkou, otcem pospolu,
ve blaženém snění k sobě přituleni,
při slavících zvonů jasném hlaholu.

Dětské moje čelo nejraděj' tu dlelo
na rameně sestry, nejmilejší všech,
v její duši bájí pučelo jak v máji
zlatoušků se shlíží v jasných pramenech.

Když ty zvony zněly, tu jsme spolu jeli
v oblakovém voze v divný, krásný svět,
kde jsou zámky zlaté, princezny v nich jaté,
k tanci lesním ženkám zvoní zvonků květ.

Truchlily jste se mnou, zvony, hudbou temnou
když jsem otci lůžko v černé zemi stlal,
a když stlali k němu srdci mateřskému,
se sirotkem smutným hlas váš naříkal.

Milé sestry není, bratři rozptýleni,
jak podzimní vítr listí rozvívá,
kopřivy jen husté kryjou místo pusté,
kde chaloupka naše stála šedivá.

Mně však jinde štěstí počalo zas kvésti,
rodná ves mi jiné hnízdo ustlala,
vesele jsem koval, v srdci lásku choval,
kryla se jak v houští vonná fiala.

Kladiv rána ztichla, prsa blahem vzdychla,
když mě k milé volal večerní váš zvuk.
Smutně však to znění lkalo při loučení,
když jsme srdéčka dvě ryli v šedý buk.

Lešetínské zvony slyšet valné hony,
přes pole a háje zní ten svatý hlas.
Srdce touhou hyne, z prsou vzdech se vine:
Kdy vás uslyším, ach! milé zvony zas?!

XI.

Léta přeletěla nad kovárnou,
naplnila chladem výheň žárnou,
utišila kladiv zvučný ruch;
kol do kola pavouk sítě husté
upřádá; na kovadlině pusté
kovář sedá samoten jak duch.

Truchlivo tu, mrtvé ticho všude.
Jenom vítr do komína hude
pronikavě žalné noty své,
oknem lomcuje, krov sešlý rve.
Sama píseň Liduščina již
zřídka jen se perlí v tesknou hluš,
jako mlkne skřivánek, an sviští
podzimku dech ostrý po strništi.

Skřípnou časem vetché stěžeje
dveří děravých a vítr kvíle
sněhu přehršli sem navěje.
Zdává se tu, jakby hvězdky bílé
byly zalétly též na vous tmavý,
v černou kadeř kovářovy hlavy.
Však bouř' jiná na bradu a kštice
navála ty první vločky sněhu,
jiná bouř', jež také v ostrém šlehu
zbrázdila mu čelo, skráň a líce.
Spoustou črt se zapsal kováři
hluboko boj vnitra do tváří,
mnohý nezdar, mnohá naděj' marná,
mnohá péče těžká, vášeň žárná.

Zpustla dílna. Skrovných rolí plody
chřadly žhavým dechem neúrody.
Poznal drápy dluhů, bídy zub;
poznal, že je mocný soused chtivý
chuďasovi jako šírý dub,
strmící na mezi žitné nivy:
kamo padá hustých větví chlad,
útlé stéblo marně čelo šine
k živným paprskům a chřadne, hyne
Bylo brániti se odevšad
soka velmocného svévoli :

Zde mu zpustošili setby líchu,
tom zas jabloň, sadů skromnou pýchu,
zde mu svedli vodu do rolí,
porušili meze lánu jeho — —
Mistr hájil práva zkráceného, —
rostly spory, jak po dešti hříby,
rozvlékly se v dálky nedohledné —
křiví svědci — úskoky a chyby —
útrat moře — soudů konce bědné.
Ale kovář vypínal vždy znova
tuhou lebku nad nezdary všemi;
zuby skřípaje jen šeptal slova:
"Zvím, zda spravedlnost na té zemi!"

A kol kolem nenávisti dech
ovíval jej žhavě: "kovář český"
davu cizinců byl pro posměch;
potupné jich posuňky a vřesky
v duši bodaly ho sterým ostnem.
Leckdy nové panstvo v pyšné zdobě,
jedouc kolem na povoze skvostném,
na dům jeho ukázalo sobě,
na kovárnu pustou, nízkou chatu.
na střechu, kde bujel netřesk, mech,
na Lidušku v starosvětském šatu,
s rudou třásní šátku na vlasech:

vídal tu, jak panstvo pohrdavě
k úsměvu ret pyšný stahuje,
slýchal posměch, jenž ho bodal žhavě :
"Hle, tu kovář, který nekuje !"

Jako divous v temnu jeskyně
sedal v pusté kovárně a zíral
do mohutné knihy na klíně.
Desky tlusté hrubou rukou svíral
a když obracel jí vetchý list,
oko zamlžené časem zdvihal
k oknu kalnému, jímž sníh se míhal,
za nímž ozýval se vichrů svist.
Ale někdy také prostřed čtení
pozdvihl se v prudkém rozčilení,
pádným krokem po kovárně křížil,
až pak stanuv náhle, k oknu vztáh'
pěstě zaťaté, jak by tam vrah
neviditelný se temnem plížil.

Jeho duch byl jako horská řeka,
k nížto z jara z tajícího sněhu
na sta potůčků a bystřin stéká;
proud se čeří. zdýmá v prudkém běhu,
vzrůstá, bujně řečištěm se šíří,
s hukotem se pění, kypí, víří,
avšak sepjat ještě poutem břehů,

ač snad zítra všechno strhne, zkácí,
a jak orkán krajem zaburácí:
tak ty steré strasti, svízele,
ústrky a rozepře a hany
v duši jeho mračně ztemnělé
zdýmaly proud vášní rozháraný,
hněv mu bouřně útrobami zmítal,
bušil v skráň a bleskem z očí svítal,
že tím stálým vnitřním rozruchem
přeplněna byla ňader schrána —
ještě mžik — ta bouře upoutaná
prolomí se strašným výbuchem....

Jako v temné přízi pavouk šerý
sám tak mistr ve svých dumách dlel.
Ale po čase host ledaktерý
do kovárny pusté přicházel.
Soused Brázda nejednou tu sedal.
Statek prodalť on a v kraji kdes
poblízku si bydlo nové hledal.
Ale za nedlouho v rodnou ves
navrátil se v neodbytné touze.
Doma byl, však mezi cizím lidem,
doma byl, však s ním tu byla nouze.
Jako vlašťovice s nepoklidem
při návratu obletuje štít,
kde měl teplý, něžný její byt,

však teď očím teskným trámec hnědý
nejeví leč matné jeho sledy:
Takto zamyšlen se ubírával
vůkol míst, kde barák jeho stával,
obcházel jak druhdy v lepší časy
známý lán, kde cizím zrály klasy.
Jinak Brázda nezměnil se hrubě:
Beranici měl, jen s řidší srstí,
kožich svůj, ač s chudou jenom hrstí
rozptýlených čupřin po obrubě,
s odkvetlými tulipány vzadu.
Ledabylo oholenou bradu
měl jak prve; v širé líci stejný
prostoduchý výraz blahopřejný
a kol přimhouřených oček sivých
stejné shluky vrásek přívětivých.
Mluvil také jako před lety
o setí a sklizni, o počasí,
o významu loňské komety,
a co potentáti kujou asi
a že časy podivné jsou teď.
A rád vpletl milou průpověď
šoupnuv beranici s ucha k uchu:
"Jsou to věci, na mou milou duchu!"

Také z Ameriky v rodné strany
navrátil se hlouček obervaný.

Józa vůdcem byl té chudiny.
Neveselý příběh jeho byl :
Když se s otcem starým z dědiny
za "veliký rybník" vypravil,
zůstavil tu děvče, duší celou
tulící se k miláčkovi svému;
avšak otčím s myslí zatvrzelou
odpíral ji mládci chudobnému.
Byla Baruška jak štíhlá srnka,
bílá, růměnná, jak máku květ
a z řas černých oko jako trnka
radostně se smálo v boží svět.
Naposled si věrnosť přísahali,
a hoch těšil se, že skrovné jmění
snadno získá tam, že za čas malý
vrátí se a s dívkou prsten smění.

Ale zámky, které štěstí lačná
duše viděla v par mořských lesku,
rozprchly se jak ta jitřní mračna.
Čas mu plynul v bídě jen a stesku,
a když otce pohřbil v cizí půdu,
v tlupě rodáků, s ním stejně štvaných
bídou všady, trpce oklamaných,
do vlasti se vrátil v těžkém trudu.
Chud se vracel. V myšlence však jedné
sladce okříval: že opět shlédne

krásnou růžičku, již po čas celý
v duši nosil na své bludné dráze,
že snad přece rozvalí ty hráze,
jimiž osud srdce jejich dělí.
Ale našel v bolném zděšení
hrob jen pustý v nesvěcené prsti,
na němž chladný vítr jeseni
pohrával si s rudých lístků hrstí,
šeptaje tu starou smutnou zvěsť
o děvčátku schudlém, která v píli
boháči své věnovala síly
a jíž boháč za to urval česť.
Šeptal o strašlivé noci jedné,
kdy se rozleh' stonem vichřice
naposledy výkřik dívky bědné,
až pak v tůni shlédla dennice
jako leknínu květ s poupětem —
mrtvou matku s mrtvým dítětem.

Józa na tom hrobě dlouho lkal;
pěstí zaťatou pak zamáv' směrem,
kde jak stožár obrovský se pjal
k nebi komín temný nočním šerem.
Jako zvěř pak těkal hvozdem, nivou,
kol továrny jako vlk se plížil;
kadeř pustá clonila tvář divou,
děsný blesk se vpadlým okem křížil.

Časem zašel v kovárnu a tupě
hleděl k zemi, sedě mlčky stranou.
Také dělník Prokop v malé tlupě
soudruhů svých s lící utýranou
někdy sedal zde, když věčně čilý
továrny ruch přál jim klidu chvíli.
Toužili na život, horší smrti,
kde jen břímě lopoty je drtí,
líčili svou bídu, děsné byty,
kam sluněčka nezabloudí svity,
kam jen zima fičí sterou skoulí
a kde pokryt cárů pavučinou
s očkem zapadlým a tváří sinou
chomáč dětí hladových se choulí....
Takto vše, co s nenávistí zřelo
k panstvu cizímu a hněvem vřelo,
všechen vzdor, jenž proti nim se zdvihal,
ponenáhlu v kovárně se sbíhal.

Kovář rozmluv účastnil se málo.
Za to leckdy ze své kroniky
předčítal jim příběh všeliký.
Mocně hlas tu zníval, oko plálo,
čet'-li nejmilejší kapitoly,
kterak lid náš vznícen dechem Páně,
zanechal svých příbytků a rolí,
proměnil své cepy v děsné zbraně,

proměnil své vozy v pevné valy
a vše drtil hněvů záplavou,
že se národové zachvívali
před kalicha září krvavou.

Dleli tu zas jednou neveselo.
Kovář víc, než jindy, vraštil čelo
pod kadeří svislých pustou smětí.
U kovadliny stál zasmušile,
ruce nad kladiva rukovětí
maje složeny, zrak v půdu chýle.

Vešel Brázda, husté sněhu vločky
vytřás' z kožichové třásně chudé,
mžoural dlouho zavlhlými očky
a pak pravil, mna si dlaně rudé :
"Hu ! dnes člověk sotva oči protře —
sníh a déšť — a vítr k tomu svištící —
věru neškodil by u vás, kmotře,
pěkný plamínek zde na ohništi ! —
Avšak — víte-li, že správec klatý
vychloubá se, že jste procesy
všechny prohrál, že vám pro útraty
exekuci na krk zavěsí —
že je konec s vámi — že prý také
jiné dloužky hrozí všelijaké —

zkrátka, že prý na blízku již den,
kdy vám všechno dají na buben ?
Vaši chalupu prý továrna
dražbou koupí, sboří všechno všudy,
a kde stála vaše kovárna,
hladká cesta povine se tudy,
a vám nezbude než perlík sebrat,
jinde kout' neb — jeho slova ! — žebrat. —"

Mistr hleděl temně na souseda,
jenom tvář se chvěla mrtvě bledá.
Však teď oko zasvitlo mu bleskem,
zaskříp' zuby v jeku zuřivém,
vzkočil divoce a kladivem
v kovadlinu mrštil prudkým třeskem,
že se půda zachvěla, že všicci
couíli leknutím a Brázda klesl
na lávku, tam pustiv beranici,
na kováře oči poděšené
vypoulil a po tichu jen hlesl :
"Jsou to věci — jsou to — svatý Jene !"

V celé výši své se mistr zdvihá,
těžce dýchá hruď a ret se chví,
okem zákmit podivný se míhá
jako bludná jiskra šílenství.

"Pravda," vykřikl, "že křivda čirá
zvítězila na pozemském soudu;
však nechť celý svět se na mne sbírá,
já své půdy nevydám ni hroudu!
Neustoupím! Přísahám to k bohu,
který vidí spraved'nou věc moji,
nechť se s nimi peklo samo spojí,
nepošinou odtud moji nohu!"

Mlčky ostatní naň chvilku zřeli,
až se Prokop ozval: "Právo svaté
na své straně máš; to víme, brate!
Ale moc je při tvém nepříteli.
A moc platí! Zablýsknou se zbraně
a co pak tvé právo, holé dlaně?"

"Nechť se zablýsknou" řek' mistr pevně.
"Vím jen, že má noha neustoupí
s této půdy — vím, zač si ji koupí —
přísám Bůh — že neprodám ji levně!
Živého mne nikdo nezdolá.
Přes jediný práh se v místa tato
dostanou — tři prsty zdvihám na to —
práhem tím jen — moje mrtvola!"

"Zde má ruka!" zvolal Józa divý.
"Budu při vás, dojde-li to k pěsti,

mne tu dříve musí bodák smésti,
nežli vlasu jednoho vám zkřiví!
A snad jinam padne též mé páže —
mám zde vrub, jenž krví jen se smaže — —"

"Nu, což" — řekl Prokop. "Možno cele,
že i já se přidám k této mele.
Líbíš se mi, kováři. Ty's pravý
věru muž! Jen takých mějme více
a hněv lidu vyvstane jak lvice,
jedním skokem tyrany své zdáví —
moře bodáků ho nezastaví!
Než my baby! Každý jen se třese
o ten život bídný, horší skonu
a dál těžké, potupné jho nese.
Možná, kováři, že při tom shonu
najdeš také mne....Což tratit mohu?
Žalář míň, než volnosť taká, hněte —
smrť — ba lepší, než to žití kleté —
žena, děti — poroučím je bohu!
Což je čeká? — — Aspoň jednou sobě
ulevím! Té bouři, jež mi hlučí —
spoutaná již dávno ve útrobě,
lačné zlobě, kypící té žluči;
aspoň jednou duše má si nahne
z číše pomsty, po níž dávno práhne!"

"Ba, z nás každému vře stejně v pleci —
Dupněme si na ně také jednou —
Jaký strach ! — Líp okovy, než vléci
žití takového tíhu bědnou !"

Takto odevšad bouř vášně kypí.
Jenom Brázda vrtí šedou hlavou,
na kolena poklidně tou vřavou
kožichu si skládá sešlé cípy,
hladí vyšité tam pestré zvonce :
"Nevím, braši, jaké budou konce !"

XII.

Div divoucí! V rudém jase
kovárna se svítí zase,
kladiv buch
probouzí tam dávný ruch.
Jarý plamen vyšlehává
na ohništi čadivém,
v jeho svitu kovář mává
vysoko svým kladivem;
perlík buší,
padá bleskem,
rádlo kruší
temným třeskem,
v dešti jisker ohnivém.

Padá perlík ranou hromu,
kovář notuje si k tomu·
Jasně zvuč,
perlíku můj, buš a tluč!

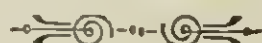
Překovej mi toto rádlo,
překovej mi tento hřeb,
aby rámě ostřím vládlo,
aby svištěl smrtný tep;
v záři rudé
lítej bleskem;
zle až bude,
padni třeskem,
v nepřítele kletou leb!

Přešel hory, prošel řeky,
nepřítel náš odevěký,
naši zem
urval mocí, úskokem.
Už svým dravým spárem chvátí
vísku naši ubohou,
už i mně chce zpupně rváti,
rodnou půdu pod nohou,
v chýš mi vchází
s pyšným vřeskem —
Snad tvé rázy
pádným třeskem
perlíku, mi pomohou!

Na mém právu, půdě mojí,
žulou noha moje stojí,
od těch dvou

mrtvého jen odervou !
Nech svět celý: Vzdej se ! — volá,
kovář hlavou zavrtí,
ďábel sám jej neudolá —
Zde jsem, budu do smrti !
Kdyby mdlelo
chabým steskem,
spíš to čelo
rázným třeskem
kladivo mé rozdrtí,

Užil's dosti dlouho klidu,
v posměch cizáckému lidu —
chutě zas, —
perlíku můj, ráz na ráz !
Jiného li nemáš, zbraně
na odvetu aspoň kuj !
Snad se najdou k nim též dlaně —
Ne li, ty jen při mně stůj !
Bij v tu rotu
božím bleskem,
pomsty notu
smrtným třeskem
naposled mi zahromuj !

XIII.

Vzdoru konec, mistře ! Vari ztad !
Hle ! tu listina, jež mocí práva
pánu mému všecko odevzdává :
kovárnu i chatu, role, sad;
jeho již ten práh i tyto stěny.
Soudu vyslance po boku mám,
k ochraně i průvod ozbrojený —
Zmoudřete a dejte průchod nám !"

Mistr, stoje před kovárny prahem,
vyslal na správce dva blesky zlobné
z temných řas a náhlým ruky vzpřahem
list mu vyškub', trhal v kousky drobné,
že kol něho útržky té běli
jak roj běláskû se větrem chvěly.
A hlas jeho duněl : "Hle ! tu dává
ruka moje větrům vaše práva,

mrzce zakoupená lesklým kovem,
spečetěná křivých svědků slovem.
Mou jest tato půda ! pravím vám.
Mějte si těch cárů na tisíce,
bodáků než jehel v boru více,
já své právo čisté, svaté mám,
zapsané v tu půdu pečí hrotem,
rukou mozolnou a čela potem,
mám ta prsa, pevné srdce v nich,
tuhou tuto leb, tu ruku zdravou,
mám ten perlík svůj a nade hlavou
nejvyššího soudce v nebesích !"

"Jmenem zákona !"

"Co po zákonu !"
zvolal Prokop, vyšed odhodlaně
z postav bědných hlučivého shonu.
"Právo na mistrově stojí straně.
Kovárny té zachtělo se pánu —
to váš zákon. Má li jediný
hltoun všechno mít ? ! Je vládcem lánů
luk a lesů, celé dědiny,
jemu všecka dolina již patří,
jemu slouží bídně za podnoží
na sta otroků nás — Blesky boží !"

"Vari, chlape !"

"Zůstanu! Hej, bratří !"

A v mih příští viděti jen kupu
lidí zmotanou, kde všechno s jekem
strká se a sráží, sálá vztekem —
Tu : "Jsem raněn !" výkřik ze zástupu —
"Krev," hřmí Prokop, "naše krev již teče !
Krev tu pomstíme! Ať zahynou!"
Zděšen prchá správce s družinou,
za nimi dav pádí, zlobou ječe.
S licí mrtvoly a okem běsa
Józa z kovárny se řítí, nesa
plnou náruč zbraní rozmanitých,
podivného, nestvůrného zjevu,
z okovaných dřev a hřebů vbitých,
jež kul mistr v šíleném svém hněvu.
Józa v dav je metá na vše strany,
a hlas jeho řičí : "Bijme, palme !
Vzhůru do továrny ! Na tyrany !
Všechno do prachu a trosek svalme !"

Takto někdy přichází bouř náhlá;
niva teskně dřímá, vedrem zpráhlá,
když tu vítr na vzduchovém oři
rázem přicválá a po všem kraji

vztekle burácí, že pod ním hrají
klasy zmítané, jak vlny v moři;
šumně tetelí se vršky stromů,
prach a listí prohání se vírem
v mocných kotoučích, tma v luhu šírém,
kmitne blesk a třeskne rachot hromu :
Tak zde vášeň ztýraného lidu,—
lidu s otčinou a řečí různou,
spjatého běd stejných páskou hrůznou —
šlehla rázem z ponurého klidu,
vyvřela tu v děsném pomsty jeku
výheň dlouho utlumených vzteků
a vše naplnila kolkolem
třeskem, rykem, kletbami a stony,
vřavou pustou, do níž chrámu zvony
v poplach bily kvilným hlaholem.

Na práh kovárny zář divná padá:
zlatem řeřavým a nachem spolu
barví jej a růžnou aureolu
Lidunce kol jasných vlasů spřádá,
kteráž k otci úzkostně se tulí
noříc pohled, hrůzou ustrnulý
v oněch svitů děsný zdroj. To svítí
stavba ohromná, v luh září dalný,
z litých žárů, jakby koráb valný

ve plamenném tonul vlnobití,
jisker dešť, jak prašná pěna žhavá
srší v dýmu mračna červenavá
a z té spousty divě trčí vzhůru,
všecek záře nachovými svity,
komín titán v oblak zrudlou chmůru
jako zářný maják obrovitý.

Kovář zašeptal: "To *jejich* dílo!
Já jen ubránil, co moje bylo."

XIV.

Buben duní, bodáky se blyští,
pušky rachotí, vzdor slabý tříští, —
padli, prchli, ostatek se vzdává, —
soudci kyne čas a hrobaři —
Zdeptala vše vítězná moc práva —
pouta řinčí — — Vzdej se, kováři!

Kovář sedí na své kovadlině,
čelo v ruce, perlík chová v klíně,
bez pohnutí jakby tesán z žuly.
Marně Liduška se k němu tulí
s úpěnlivou prosbou, soused kárá,
že čas příhodný se promaří —
tudy oknem! — hustá jitřní pára
ukryje tě — Prchni, kováři!

Mistr vstává, ku prahu se bere:
bodáky již svítí v mlze šeré,
slyšeti již povel, řinkot zbraně....
Kovář jímá perlík v obě dlaně,
povznáší jej s jiskřícím se okem,
smrtí pohrdu má na tváři — — —
Vojska řad již odměřeným krokem
míří k němu: "Vzdej se, kováři!"

Střásl dívku, jež kol něho vila
s nářkem ruce, odstrčil ji mocí.
Postať obrovská se vytýčila,
bleskly oči svislých vlasů nocí —
"Nepodám se!" křik'...... "to půda moje!
Nikdo tu mé právo nezmaří!"
Napřáhl jak děsný démon boje
kladivo své - - — Běda, kováři!

Rozlehl se náhle výstřel hromný,
pád, a dívčí výkřik srdcelomný;
dýmu oblak modravý se vznesl —
perlík padl, kovář k němu klesl,
krev mu z prsou valem vyřinula,
na zad obličej se sklonil siný
a jak na podušce spočinula
mroucí hlava v lemu kovadliny.

XV.

Lešetínské zvony slyšet valné hony,
přes pole a háje zní ten svatý hlas,
hlaholí tak jasně, hlaholí tak krásně —
Brzy uslyším vás, milé zvony, zas!

Když jsem v cizí straně do ztýrané dlaně
skládal čelo, péčí těžkou schýlené,
často k duši zprahlé zavanul mi náhle
stříbrný váš hlahol, zvony milené!

A ten vanot sladký, zanesl mě zpátky
mezi rodné hory, v tiché údolí,
kde mi věží rudou, nad vesnicí chudou
kynul známý kostel mezi topoly.

Zjevila se letem pod jabloně květem
kovárna tam stará, chaty okénka —
křišťálem se třpytí, v nich se směje kvítí,
vyhlédá jak růže krásná dívenka....

Tu vždy nová síla do paží se vlila,
vzchopily se opět, ráz tu stíhal ráz,
a v tom kladiv hřmotu jako rajskou notu
s nadějí jsem sladkou, zvony, slýchal vás!

Konec krušné píle, dosáhl jsem cíle,
brzy rodnou vísku opět pozdravím.
Bystře noha kráčí — kéž mám křídla ptačí,
abych doletěl k těm horám modravým!

Zda jsi pro mne lkala, věrnost zachovala,
kterous pod jabloní tenkrát slíbila?
V radosti a plesu prstýnek ti nesu,
choval jsem ho věrně, dívko rozmilá!

Na ruku prstýnek, z rozmariny vínek
přináším ti, drahá, na heboučký vlas;
šťastnou ruku dvojí na čas věčný spojí
Lešetínských zvonů jasný, krásný hlas!

XVI.

Leží kovář, zůstaven již skonu,
v kovárně pod výhní plápolavou,
o kovadla podnož opřen hlavou
jako král o pelesť svého trónu.
V dílně své, kde dlíval nejraději,
v záři veselé z dob slávy její
přál si zemřít — vůli jemu dali,
měkké mu jen lože podestlali.

Kolem prsou mohutný se vine
širý obvazek; jej slza smáčí,
která z oček Liduščiných řine,
k němu bez ustání v hořkém pláči.
Časem dívka, usedavě štkajíc,
k šíji mroucího svou tulí ruku
a líc k jeho prsům, naslouchajíc
v posled srdce laskavého tluku.

Stranou Brázda s pochýlenou hlavou
mžiká oček řasou třepetavou,
z nížto chvilkou krůpěj vláhy třpytné
sprchne na kožich a tam se kmitne
lemu kosmatinou řídkou, plavou,
jako perla rosy suchou travou.

Slyš! tu kroky — zaskřípnuly dvéře — —
"Václav!"
K ňadru příštím okamžikem
tulila mu hlavu s tichým vzlykem,
a on dívku líbal na kadeře.

Takto chvilku dleli. K loži pak
děva klekla zas; po druhé straně
Václav klesl; kovář matný zrak
upjal naň a zdvihal těžké dlaně
k vítání; leč Václav zlíbal vřele
ruce chladnoucí a srdce celé
zachvělo se v žalném jeho hlase:
"Mistře, tak — tak spatřujem se zase!"

Mistr slabě usmál se i vece:
"Zdráv buď, hochu! Hle! přec tebe mohu
vítat—ve své kovárně díky bohu!—
krev to stálo—ale jsem tu přece."—

"Ach, vím všechno!" Václav pravil s bolem
"Ve vsi slyšel jsem, ký strasti roj
za ni podnik' jste, jak těžký boj!
Viděl jsem, jak v poutech vedli kolem
Prokopa, i jiné vzpoury vůdce,
Józu viděl jsem, jenž klesl v půtce —
strašně pomstiv dívku milovanou!
Mrtev zpupný svůdce.—Jeho syn
nevzkřísí ruch zašlý ze ssutin,
rozloučí se navždy s touto stranou,
rozprodá prý dědictví to celé.
Zeman blízký kupcem poloviny,
z naší krve, k lidu lnoucí vřele —
Tak tu brzy život zkvete jiný !
A já — zdatné práce úsilovné
ovoce si nesu, jmění skrovné
koupím tuto kovárnu i s chatou —
krví svou jste posvětil tu půdu,
zlatem zpomínek s mým srdcem spjatou.
S Liduškou zde v lásce žíti budu
a zdar bohdá ruce přičinlivé
pokvěte — — Proč nepřišel jsem dříve? ! "

Naposled se zaskvěl mistrův zor,
skráň též poslední se vzpjala silou:
"Tedy přece uhájil můj vzdor
mému rodu tuto půdu milou!—

Však ne sám—tvá práce drahý synu,
zásluhy má lepší polovinu.
Spoj to dvoje: Pracuj statně dál
a stůj pevně, jako já jsem stál!
A teď, milé dítky, spojte dlaně
na mých prsou, přichylte se níže—
oh! mé ruce! — železná v nich tíže!
jak jim daleko na vaše skráně! —
Tak — mé požehnání na vás plyne,
drazí! A k mým rukám jiných dvé
neviditelných se tajně vine.
Cítím blízkost drahé Anny své —
dobré oko hvězdou v šeru kyne —
za chvilku s ní navždy duch můj splyne!
Buďte požehnány, hlavy drahé!
Pod tím krovem, jenž boj spatřil můj,
v tiché práci plyňte vám dni blahé,
a duch lásky vždy vás obletuj!
O!—vše zaniká mi v pustém víru—
vidím slunce jen – tam vzchází rudě –
a já hasnu navždy—hasnu v míru,
neb kde žil jsem, na té zmírám půdě!"

